

Ευάγγελος Βενιζέλος

Ποια «νέα Ευρώπη»;^{1*}

Η αρνητική έκβαση των δημοψηφισμάτων στη Γαλλία και την Ολλανδία για την κύρωση της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης προκάλεσε μία σειρά από ενδιαφέρουσες επιπτώσεις, όχι πάντοτε ορατές δια γυμνού οφθαλμού, ούτε ρητά συνδεόμενες με το συνταγματικό πρόβλημα της Ένωσης.

Η πιο θετική επίπτωση είναι αναμφίβολα η επαναφορά της συζήτησης για το μέλλον της Ευρώπης στην πολιτική της κοίτη. Έγινε ευρύτατα αντιληπτό ότι το πρόβλημα της Ένωσης δεν είναι πρόβλημα νομικής φύσης και θεσμικών συμβολισμών, αλλά πρόβλημα βαθύτατα πολιτικό, αναπτυξιακό και κοινωνικό. Αυτό που λείπει δεν είναι μία νέα σαφέστερη νομική βάση της Ένωσης, αλλά μία σαφής και συγκροτημένη πολιτική στρατηγική για το μέλλον της Ευρώπης.

Χρειάζεται συνεπώς μία **ισχυρή δόση ευρωπαϊκού πολιτικού βολонταρισμού**, ικανή να υπερβεί διαδικαστικές και γραφειοκρατικές αγκυλώσεις.

Ο Γκι Φέρχοφσταντ, με το μανιφέστο του «για μια νέα Ευρώπη» που επιγράφει «οι Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης», δείχνει να αντιλαμβάνεται πολύ καλά και να διακηρύσσει την ανάγκη ενός τέτοιου πολιτικού βολонταρισμού στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, αυτό του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Αυτός όμως ο πολιτικός βολонταρισμός δεν μπορεί να είναι ανοργάνωτος, μαξιμαλιστικός ή αποσυνδεδεμένος από τον συσχετισμό δυνάμεων που διαμορφώνεται στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών και των πολιτικών συστημάτων των κρατών-μελών, άρα και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Το αδιέξοδο που προέκυψε στη διαδικασία κύρωσης της Συνθήκης για

1 * Με αφορμή το βιβλίο του Βέλγου Πρωθυπουργού Γκι Φέρχοφσταντ, «Οι Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης – Μανιφέστο για μια νέα Ευρώπη», Εκδόσεις Παπαζήση, 2006.

το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα δείχνει ότι **οι μεγάλες θεσμικές και πολιτικές εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να προωθούνται, να οργανώνονται, να υποστηρίζονται, αλλά δεν μπορεί να εκβιάζονται**, καθώς σε τελική ανάλυση εξαρτώνται από την βούληση των ευρωπαϊκών λαών που στο πλαίσιο κάθε κράτους-μέλους και με βάση τις συνταγματικές προβλέψεις κάθε κράτους-μέλους έχουν τον τελικό λόγο.

Δείχνει επίσης ότι οι ευρωπαίοι πολίτες, έστω σε ορισμένες χώρες και ορισμένες κρίσιμες στιγμές, δεν ενδίδουν στη γοητεία των αμιγώς πολιτικών και θεσμικών πρωτοβουλιών και βημάτων. Έχουν **μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές αγωνίες**. Έχουν πλήρη συνείδηση των προτεραιοτήτων τους: απασχόληση, κοινωνική ασφάλιση, συμμετοχή στα πλεονεκτήματα της ανάπτυξης, καθεστώς των εργασιακών σχέσεων, αίσθημα ανασφάλειας και πρόβλημα εγκληματικότητας, πολιτιστική ταυτότητα κ.ο.κ.

Έχουν επίσης εμπειρική, αλλά πολύ καλή αίσθηση **του ρόλου του εθνικού κράτους και των μηχανισμών της Ένωσης**: Ξέρουν ότι στο **ρυθμιστικό επίπεδο** ο ρόλος της Ένωσης είναι πολύ σημαντικός μέσω της κοινοτικής νομοθεσίας, ότι στο **παροχικό επίπεδο** ο ρόλος της Ένωσης είναι περιορισμένος σε ζητήματα σχετικά με το αγροτικό εισόδημα και τη χρηματοδότηση ορισμένων υποδομών και ότι, τέλος, στο **αναδιανεμητικό επίπεδο** –εκεί που κρίνεται κατά βάθος το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο- καθοριστικός είναι ο ρόλος των κρατών- μελών.

Είναι επίσης προφανές ότι **οι πολίτες έχουν κατά βάθος πολύ καλή αίσθηση της έννοιας του «πραγματικού συντάγματος» και δεν δέχονται τον αποσυντονισμό των εξελίξεων μεταξύ πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού «ευρωπαϊκού συντάγματος», ενός συντάγματος που ούτως ή άλλως, εν τοις πράγμασι, διαθέτει κατά τρόπο διάχυτο και όχι κωδικοποιημένο η Ευρωπαϊκή Ένωση**. Αρκετοί πια ευρωπαίοι πολίτες δεν καταλαβαίνουν πως είναι δυνατό

στο επίπεδο του πολιτικού συντάγματος να γίνονται μικρά βήματα και μετά τα αρνητικά δημοψηφίσματα να επικρατεί βαθιά αμηχανία, στο επίπεδο του κοινωνικού συντάγματος να υπάρχουν κινήσεις μόνον γύρω από δευτερεύοντα ζητήματα, να εκτοξεύονται απειλές για το συνταξιοδοτικό καθεστώς και τις εργασιακές σχέσεις και να επικρατεί σιωπή για το μείζον ζήτημα της πλήρους απασχόλησης, ενώ στο επίπεδο του οικονομικού συντάγματος να επικρατεί νεοφιλελεύθερος οίστρος, ο οποίος εκδηλώνεται στα σχέδια οδηγιών που παράγει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έστω και αν αυτά τροποποιούνται ή ανακόπτονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ο βέλγος Πρωθυπουργός μέσα σε αυτό το κλίμα θέτει, αν μη τι άλλο, **το πολιτικό ζήτημα στο επίκεντρο**. Διακηρύσσει την πίστη του στο ομοσπονδιακό optimum της Ευρώπης. Το κάνει προφανώς για να πάρει όσο γίνεται πιο ευνοϊκή για τις απόψεις του θέση στο πεδίο μιας ανοικτής, διαρκούς, σκληρής διαπραγμάτευσης μέσα από την οποία προκύπτουν οι διάφοροι μεγάλοι ή το συνηθέστερο μικροί ευρωπαϊκοί συμβιβασμοί μεταξύ κρατών, αλλά και μεταξύ πολιτικών δυνάμεων. Άλλωστε η Ευρωπαϊκή Ένωση κυβερνάται κατά βάθος μέσω διακρατικών συσχετισμών που εμπερικλείουν και ένα **«διαρκή, κυλιόμενο, μεγάλο πολιτικό συνασπισμό»** στον οποίο, λόγω της μεταβαλλόμενης σύνθεσης των κυβερνήσεων των κρατών-μελών, τελικά συμμετέχουν όλα τα κόμματα εξουσίας του ευρωπαϊκού πολιτικού φάσματος, συμπεριλαμβανομένων και μικρών κομμάτων που μετέχουν στους κυβερνητικούς συνασπισμούς.

Ο Γκι Φέρχοφσταντ γνωρίζει καλύτερα από κάθε άλλον ότι το οργανωτικό σχήμα των ομόκεντρων κύκλων που προτείνει («Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης» με τη συμμετοχή των χωρών-μελών της σημερινής ευρωζώνης και «Οργανισμός Ευρωπαϊκών Κρατών» με όλα τα υπόλοιπα κράτη-μέλη), **δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτό από μία**

νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη που θα πρέπει να καταλήξει ομόφωνα στο σχέδιο μίας νέας Συνθήκης, η οποία θα έχει προοπτικές κύρωσης από τα κράτη-μέλη, σύμφωνα με τις συνταγματικές διαδικασίες του καθενός από αυτά. Άλλωστε το πρόβλημα φάνηκε να εστιάζεται στο εσωτερικό του σκληρού πυρήνα της Ένωσης, της ευρωζώνης, στην οποία μετέχουν και η Γαλλία και η Ολλανδία. Ούτε είναι δυνατόν να λυθεί το ευρωπαϊκό πρόβλημα με την ένταξη στο ίδιο θεσμικό επίπεδο κρατών όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία από την μία μεριά και κρατών όπως η Ρουμανία και η Βουλγαρία από την άλλη. Αυτό άλλωστε που, νομίζω πως, κατά βάθος προτείνει ο βέλγος Πρωθυπουργός είναι απλώς η ανάγκη μιας θεσμικής ευελιξίας, σε συνδυασμό με την πλήρη αποδοχή του σχήματος των διευρυμένων συνεργασιών.

Σημασία έχει, κατά τη γνώμη μου, **η συνειδητοποίηση της ανάγκης συγχρονισμού των εξελίξεων και των πολιτικών πρωτοβουλιών στο επίπεδο του πολιτικού, του κοινωνικού και του οικονομικού «συντάγματος» της Ευρώπης.** Η επαναφορά της συζήτησης από την συνταγματική μορφολογία στην πολιτική ουσία και η καταγραφή των μεγάλων αδυναμιών και ελλειμμάτων της Ένωσης που πρέπει να βρεθούν στο επίκεντρο του πολιτικού προβληματισμού και των πολιτικών πρωτοβουλιών που καλείται να αναλάβει το κορυφαίο πολιτικό επίπεδο της Ένωσης, εάν φυσικά θέλουμε το ευρωπαϊκό φαινόμενο να διατηρήσει τη δυναμική του και τη θέση του σε παγκόσμια κλίμακα.

Για να ακολουθήσω τη σκέψη του Γκι Φέρχοφσταντ, η Ευρώπη πράγματι χρειάζεται «θεσμούς κοινωνικοοικονομικής διακυβέρνησης» που δεν μπορεί να την ασκεί ούτε η Επιτροπή, ούτε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η Ευρώπη πράγματι χρειάζεται ένα «νέο κύμα τεχνολογικών καινοτομιών», με ό,τι όμως αυτό προϋποθέτει από πλευράς θεσμικής υποστήριξης και χρηματοδότησης, δηλαδή από πλευράς πολιτικών αποφάσεων και πρωτοβουλιών. Η Ευρώπη πρέπει πράγματι να

λειτουργεί ως «ενιαίος χώρος δικαιοσύνης και ασφάλειας», με πλήρη όμως σεβασμό της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των συνταγματικών παραδόσεων, δηλαδή των συνταγματικών κεκτημένων, των κρατών- μελών, με εναρμόνιση στο υψηλότερο και όχι στο χαμηλότερο επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βεβαίως και χρειάζεται να αποκτήσει διεθνοπολιτική αυτοσυνειδησία και οντότητα. Άρα να αποκτήσει τις προϋποθέσεις μίας ισότιμης, ενσυνείδητης και επεξεργασμένης συνεργασίας με τις Η.Π.Α., τόσο σε διεθνοπολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

Αυτά όμως δεν θα λυθούν ως κεφάλαια μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης ή μιας οποιασδήποτε άλλης διαδικασίας με αφορμή το συνταγματικό πρόβλημα της Ευρώπης. Θα λυθούν μόνο αν αντιμετωπιστούν ευθέως ως μεγάλα πολιτικά προβλήματα, η απάντηση στα οποία εξαρτάται τελικά από την βούληση των ευρωπαϊών πολιτών. **Η πρώτη συνεπώς υποχρέωση των πολιτικών ηγεσιών της Ευρώπης είναι να συνειδητοποιήσουν τις πολιτικές και δημοκρατικές τους υποχρεώσεις, εάν θέλουν να αποκτήσουν μία οργανωμένη σχέση με τις ιστορικές εξελίξεις που διαφορετικά θα κινούνται, σε μεγάλο και κρίσιμο βαθμό, ερήμην του πολιτικού προσωπικού της Ευρώπης.-**